

Predmet: **Sociologija**

Profesor: Danijela Galić, danijela.g@gmail.com

Nastavna cjelina: **Religija**

Nastavna jedinica: **Sociološko određenje religije; Društvene funkcije religije, Sekularizacija**

Religija

Sociološko određenje religije

Predlažem da pročitate uvodni tekst o religiji koji se nalazi u udžbeniku sociologije na stranici 190., a nakon toga nastavite s ovim tekstom.

U uvodnom tekstu ste mogli čitati općenitosti o najvažnijim svjetskim religijama, a većinu toga ste pretpostavljam već znali. Autor teksta napominje da je religija fenomen kojega možemo proučavati s različitih stajališta: teološkog, povijesnog, psihološkog, filozofskog. Sociologija također proučava religiju, a ono što vi trebate uočiti je da sociologiju ne zanima je li neka religija „bolja“, „ispravnija“, „točnija“, dakle ne bavi se istinitošću religijskih ideja. Sociologija promatra sve religije kao jednako važne i pokušava otkriti utjecaj religije na društvo, opada li ili raste njen značaj u suvremenom društvu i slično. Dakle, sociologiju isključivo zanima **društveni utjecaj religije**.

Religijska raznolikost

Na svijetu ima jako puno različitih religija, i ne postoji društvo koje nema religiju. Religije možemo podijeliti u nekoliko vrsta:

- **Animizam** (od lat. *anima*, dah duša) je vjera u duhove i najstariji je oblik ljudskog vjerovanja. Javlja još u doba paleolitika, a označava vjerovanje u prisutnost duhova u živim i neživim stvarima i pojavama. Animizam je uglavnom prisutan u plemenima i društvima koja još nisu industrijalizirana, a općenito se smatra da je riječ o *jednostavnoj religiji* (nema svećenika, hramova, svetih knjiga niti složenih vjerskih učenja).

- **Jednostavni supernaturalizam** je također karakterističan za jednostavna društva (plemena). Vjernici pripisuju prirodnim pojavama i predmetima nadnaravne osobine.
- **Teizam** je vjera u boga (monoteizam) ili bogove (politeizam). Najpoznatije monoteističke religije su kršćanstvo, islam i židovstvo, dok je najpoznatija politeistička religija hinduizam koja prevladava u Indiji. Najveći dio svjetske populacije pripada teističkim religijama.
- **Sustav apstraktnih ideala** je tip religija u kojima nema bogoštovlja (ne vjeruju u boga), nego su usmjerene na postizanje moralne izvrsnosti. Takve religije su npr. budizam, taoizam, konfucijanizam i taoizam i uglavnom su prisutne u dalekoistočnim zemljama (Tajland, Burma, Kina, Japan, Koreja itd.)

Društvene funkcije religije

Kad govorimo o društvenim funkcijama religije, u biti nas zanima što religija čini u društvu i za društvo. Tako religija pomaže čovjeku da se nosi sa životnim nedaćama, bolestima, nepravdama i sl. Također religija pomaže čovjeku da se nosi s pitanjima o smislu života, pitanjima o smrti i što biva s čovjekom nakon smrti. Jednostavno rečeno, religija pruža odgovore na pitanja na koja znanost najčešće ne može odgovoriti. Na taj način religija tješi čovjeka, pruža mu utočište, zaštitu, a tu funkciju religije zovemo **kompensacijska funkcija**.

Sociolog Emile Durkheim smatra da je osnovna funkcija religije funkcija **socijalne integracije** (povezivanja). To bi značilo da se ljudi, sudjelujući u zajedničkim obredima (kod nas npr. na svetim misama, procesijama, molitvama...) povezuju u jedno, stvaraju osjećaj zajedništva i pripadnosti jednom društvu.

Neki sociolozi tvrde da je najvažnija funkcija religija ona **socijalne kontrole**. Učili smo da je socijalna kontrola mehanizam koji drži ljude podalje od kršenja normi i zakona. Ako ubijemo čovjeka, ići ćemo u zatvor; ako smo ovisni o kockanju, društvo će nas ogovarati... Religija također djeluje kao vrlo moćan mehanizam

socijalne kontrole. Naime, gotovo sve religije imaju skup moralnih pravila koja djeluju na vjernike. Ona djeluju na čovjeka „iznutra“, oblikuju njegovu savjest tako da vjernici slijedeći ta moralna pravila ujedno poštuju i društveni poredak.

Razmisli!

- ✓ Bi li ljudi češće kršili društvena pravila da ih na neki način nije strah kazne „odozgo“?

Karl Marx je na religiju gledao jako negativno. Tvrdio je da religija ima **ideološku funkciju** i da isključivo služi kao sredstvo obmanjivanja i pokoravanja ljudi. Poznata je njegova izjava „religija je opijum za narod“, a pod tim je podrazumijevao da ona uspavljuje, omamljuje i zatupljuje narod. Naime, Marx je smatrao da je upravo religija kriva što ljudi mirnopođnose razne ekonomske nepravde i tlaćenja kapitalista ne čineći ništa da izađu iz lošeg ekonomskog položaja jer su utjehu pronašli u onostranom.

Religija i društvene promjene

Njemački sociolog Max Weber je proučavajući svjetske religije došao do zaključka da su protestantske zemlje značajno bogatije od zemalja u kojima prevladavaju neke druge religije. U svojoj knjizi „Protestantska etika i duh kapitalizma“ se pita je li riječ o slučajnosti ili je upravo protestantizam na neki način zaslužan za gospodarski razvoj tih zemalja. Ustanovio je da protestantizam kao religija snažno naglašava **rad** (smatraju da ih je bog pozvao na rad, na stvaranje, nerad se smatra grijehom) ali i **asketizam** (strog, discipliniran način života). Prema Weberu, upravo to dvoje je ključno za gospodarski razvoj protestantskih zemalja.

Iako je spomenuta knjiga izašla 1905.godine, vidimo da su i danas protestantske države uglavnom bogatije i uspješnije od drugih država. Možemo se upitati kako je to moguće s obzirom da su upravo protestantske države one u kojima danas imamo najveći postotak deklariranih ateista. Weber bi rekao da se u međuvremenu razvila tkz. *protestantska etika* koja ih i danas, na neki način tjera, da jako puno rade, ali i štede, što je idealna kombinacija za nagomilavanje bogatstva.

Sekularizacija

Mislim da je svatko od vas barem jednom čuo za pojam sekularizacija jer se ta riječ često spominje u medijima i društvu općenito. Tako možete čuti pojam sekularno društvo, sekularna država, procesi sekularizacije i sl.

Sekularizacija je višeznačan pojam, a to znači da u različitim kontekstima ima različito značenje. Za vas je bitno da znate dva glavna značenja te riječi:

Prvo značenje: Sekularizacija je općenito **proces sve manjeg utjecaja religije u suvremenom društvu**. Pri tome s misli na opadanje važnosti religije, opadanje društvenog utjecaja religije, njenih simbola, institucija i dogmi.

Drugo značenje: Sekularizacija je **proces odvajanja crkve od države**, gdje je Crkva zadužena za svoje područje (duhovnost) i ne upliće se u državne poslove (zakonodavstvo). Danas su sve zapadnoeuropske države sekularizirane u tom smislu. Npr. u BiH je zakonski dozvoljeno konzumirati alkohol i u sredinama gdje živi muslimansko stanovništvo. Islam to brani, država ne brani. Ili zakonski je dozvoljeno izvršiti pobačaj, iako sve religije to zabranjuju. Mnoštvo je takvih primjera. Neke države nisu sekularizirane u tom smislu (npr. Iran, Saudijska Arabija, Afganistan...) i u tim državama državni zakoni proizlaze iz vjerskih knjiga, a svećenstvo igra vrlo važnu ulogu pri donošenju političkih odluka.

Postavlja se pitanje ima li religija danas manju ulogu u društvu nego je to bio slučaj u prošlosti. Činjenica je da je u zapadnoeuropskim društvima sve više onih koji se deklariraju kao ateisti, sve manje ljudi pohađa vjerske obrede, sve je manje svećeničkih zanimanja, sve se manje ljudi vjenčava u crkvi i općenito sve se manje cijeni crkva kao institucija. Dakle, u tom smislu bi mogli reći da se društvo sekularizira. Međutim, teško je otkriti jesmo li uistinu manje religiozni jer se religioznost ne može mjeriti samo odlascima na obrede.

U suvremenom društvu je prisutan jedan trend kojeg su sociolozi nazvali **privatizacija religije** i označava pojavu da će mnogi danas reći da vjeruju u boga, ali ne žele posjećivati crkve i obrede, imaju svoj, privatni odnos s bogom. Taj pojam označava i vrlo čestu pojavu kombinacije različitih religija u neku svoju kombinaciju. Tako možete vidjeti katolika kako ide na tečaj joge, kuću krasni budističkim kipićima, čita kineski horoskop, ide kod bioenergičara da mu pročisti

čakre i čita zapise iz Kabale. Dakle, suvremeni vjernik uzima iz religije što mu odgovara, bira kao u samoposluzi.

Kod nas u Hercegovini je također prisutna privatizacija religije na način da nastojimo katoličku vjeru prilagoditi sebi. Često čujemo kako se Katolička crkva treba prilagoditi duhu vremena, da je previše konzervativna i slično. Jedan novinar je jednom mudro primijetio da Katolička crkva nije modna industrija koja treba voditi računa o duhu vremena, nego bi se trebala držati svojih principa i odredbi unatoč željama pojedinaca da postane liberalnija.

Dakle, nema jednoznačnog odgovora na pitanje je li suvremeno društvo sekularizirano. Ako promatramo izvanjski na broj vjernika u institucionalnom životu crkve, mogli bismo reći da je. Međutim, unutarnja potreba čovjeka za bogom ostaje, ljudi i dalje traže odgovore na pitanja o onostranom, životu nakon smrti i smislu života uopće. Mnogi su svjesni da postoji nešto veće od njih samih. Ako promatramo tako, onda možemo zaključiti da ljudi nisu manje religiozni nego su samo drugačije religiozni.